

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

dl 48

GLÄDJE OCH SORG.

Nära angränsande ämnen äro avsedda att behandlas i frågelistan om "Lynne och karaktär". Jfr även frågelistorna "Uppfostran" och "Barnet"!

I. Glädje o.d.

Anm. Beteckningar för 'gladlynt' o.d. föras till annan frågelista.

1. Glädje: är detta ord levande i målet? Böjning? Giv exempel på dess användning: "den fattigas glädje", sade mormor, då hon släppte väder! Giv exempel på ej i riksspråket förekommande sammansättningar med glädje: gläagök 'gök, som bådär glädje!' Finnas andra beteckningar för 'glädje': glädskap, roa?

Beteckningar för 'liv och glädje (liv och lust, glad bestyrksamhet)': hoppaläja? för 'glädje över utebliven olycka': lättning?

2. Glad (plur.?)? Hur heter han är så glad över det där; de äro glada över att slippa göra något?

Andra beteckningar för 'glad (belåten, nyter)': fro, fägen, giller, glask, gläj, glätt, gäl, kvantig, kåt, len i skägget, nytig, vislig, övergiven? Användas vissa av dessa ord (t.ex. fägen, giller, vislig) endast i betydelsen 'glad över något'? Giv exempel på denna användning!

Finnas särskilda beteckningar för 'tämlichen glad': gladig? för 'mycket glad': uppiad, spitterglad, vippande glad?

Beteckningar för 'nöjd': nögd, välen? för 'utan bekymmer': åhåglös? för 'upprymd efter dryckeslag': ölfäjen?

Beteckningar för 'glättigt': glatte?

3. Beteckningar för 'glädja sig (glädjas, vara belåten)': fägnas, fäjas, gladas, glädjas, li sig? Finns glädja upp sig 'glädja sig på förhand åt något väntat'?

4. Beteckningar för 'glädja (göra glad)': fägna, fagna, glätta? för 'uppmuntra': kvicka upp? för 'glädjande': fägnasam, nytelig, vänlig?

5. Beteckningar för 'lycka': lucka, roa? Giv exempel på ordets användning: han var borta, när lyckan vart bytt, han! Kan det ha även annan betydelse än 'det att vara lycklig', t.ex. 'tenn eller bly, som, stöpt på nyårskvällen, genom sina formationer förebådar det kommande årets händelser'? Beteckningar för 'lyckträff': råm?

6. Beteckningar för 'trevnad': trevne, trövne, hugnad? för 'som medför trevnad': hugnadsklig, trivsam? för 'trivas': trivas, trevas, tycka om sig, tävas? för 'som trivs bra': triven, trevlig, trivsamt? för 'person, som trivs bra': trevling? för 'person, som man trivs med': hugnadssmul?

7. Beteckningar för 'roa': roga, våna? för 'roa sig (fördriva tiden)': alas, jålas, ålas, gilla sig, göra lust, lusta sig, löja, mora

sig, tröja sig, tröta, våna sig? för 'nöje (förströelse, lustbarhet)': gamman, hej, härpa, plaser, ro, tryt, trö? för 'rolig (lustig)': be-
händig, gogig, löjlig, morig, morosam, plaserlig, påkig, trösam? Giv
exempel på användningen av orden löjlig och rolig, vilka klargöra des-
sa ords betydelse i målet!

II. Uttryck för glädje.

Anm. Beteckningar för 'glad min' o.d. behandlas i frågelistan
"Människans utseende", st. 40; beteckningar för 'tala skämtsamt' o.d.
i frågelistan "Tala och tiga", st. VI 6.

8. Beteckningar för 'ropa av glädje': hixta till, runga? Giv
exempel på i målet använda rop av glädje: häj!

9. Beteckningar för 'hoppa av glädje': käta sig? för 'som hoppar
av glädje': vipplustig?

10. Skratta: finns ordet i målet? Vad slags skratt betecknas där-
med? Användes ordet även om vissa djurs läten?

Andra beteckningar för 'skratta': flepa, glina, grina, gränja,
horsa, le?

Beteckningar för 'skratta högljutt (grovt, med uppspärrad mun,
gapskratta)': flaa, flira, gaffla, gassma, glassma, gnodda, gnåsa,
gnägga, gräsa, horsa?

Beteckningar för 'småskratta (fnissa, skratta i mjugg)': flattra,
flittra; flickra; flesa, flissa; fnissla, fnistra, fnysta, fnysa;
gnasa, gnassla; gnissa, gnissla, gnossla; gnattra, gnittra; hickra,
huckra; knesa, knissa, knissla; knickra; knattra, knottra?

Beteckningar för 'småle': flesa, glisa, glusa, gräsas? Angiv noga,
om hithörande ord beteckna välvilligt eller illvilligt småleende!

Giv exempel på till betydelseområdet "skratta" hörande ord med
specialbetydelser: framgavla 'brista ut i hejdlöst skratt, sedan man
först försökt att dämpa det', flina 'skratta cpassande med uppspärrad
mun', flittra 'skratta hörbart under oupphörliga försök att kväva
skrattet', flittra 'skratta och skämta barnsligt, driva kurtis', gnar-
ras 'skratta försmädligt'!

11. Beteckningar för 'skratt': glin, gläns, gräs? för 'högljutt
skratt (gapskratt)': flaskratt, gavel? för 'fnitter (halvkvävt skratt)'
fliss, fniss, gnatter, knicker? för 'småleende': glin, glis? för 'hån-
leende': illglin, kallglis? för 'opassande (oanständigt) skratt':
flin, gnatter, gnodd? för 'skratt, skämt och prat (kurtis)': flitter,
spitter?

12. Beteckningar för 'som skrattar (som ler)': gler, leende? för
'skrattlysten (som har svårt att hålla sig för skratt)': flesmild,
flinig, gavelaktig, gnattrig, grinfärdig, gläsig?

Vad vet man i socknen om flesgröt (flisgröt, flesandegröt, skratt-
gröt)? Användes uttryck som har du ätit skrattgröt? till den, som är
skrattlysten?

13. Beteckningar för 'man, som har lätt för att skratta (fnissa
etc.)': flinkarl, flinolle, gafflare, gnattre, gnodd, horser? för

'kvinna, som har lätt för att skratta (fnissa etc.)': flinfitta, flintrissa, gnissa, horsa? Redogör noggrant för hithörande ords specialbetydels er!

14. Skämta: är detta ord levande i målet? Finns skämtig 'skämtsam'?

Andra beteckningar för 'skämta (gyckla)': dalma, fanta, fibbelera, gansla, gantas, gepas, glättas, grossa, gödas, jäka, skepa, tråssa? Giv exempel på uttryck i vilka motsvarighet till riksspråkets 'skämta med' förekommer: han bara tråssade vid mig 'han skämtade bara med mig'!

15. Beteckningar för 'bedriva tokerier (rasa, ställa till spektakel)': anturas, badda, fjanta, flana, flåna, gäla, spektakla, tosas?

16. Beteckningar för 'driva gäck med (förlöjliga, göra narr av)': apas med, asa, bryda, flepa, flickra, fyras med, fåtia, kångas med, pussa, spasa?

17. Beteckningar för 'skämt': flam, jåkeri, sjå, spas, tråss? för 'tokeri (spektakel, upptåg)': arier, fickfack, flas, flicker, fyr, fyrkanteri, kuckelifus, kåseri, spektakleri, spjuveri, tosingafora? för 'gäckeri (narri, spe)': abberi, aperi, fackel, gabb, gläm, gläns, glänt, letin, puss, speeri?

18. Beteckningar för 'skämtsam (full av upptåg, spefull, tokrolig)': finurlig, fjollrig, flasaktig, ganten, gräntig, gyckellundom, kortvillig, pussartig, skepsam, spektakelsfull, spjuvig, tjuvrolig? Redogör noggrant för den speciella betydelsen av varje hithörande, i målet förekommande ord!

19. Beteckningar för 'gyckelmakare (spefågel, lustig människa)': fackelmakare, fjoller, fleper, fleptut, flanhatt, folknarr, hurrebuss, påke, speare, spekolv, spel-jon, spetalhuvud, tradebabbe? Redogör noggrant för hithörande ords specialbetydels er!

III. Sorg.

Anm. Beteckningar för 'melankoli' o.d. samt för 'bekymmer' o.d. föras till andra frågelistor.

20. Sorg (sörg): är detta ord levande i målet? Giv exempel på dess användning! Giv exempel på från riksspråket avvikande sammansättningar med sorg-: sorgställe 'ställe, där sorg råder'!

Andra beteckningar för 'sorg (bedrövelse, grämselse)': drövelse, grämja, illtycke, kummer, runa?

Beteckning för 'olycka (motgång, missöde, förtretlighet, obehag)': bakslag, bedrövlighet, brike, kedsamhet, ledska, nederfall, oävla, styggtyg, tvärvred, vesäld? Redogör genom anförande av exempel för hithörande ords specialbetydels er: han har dragit å sig ledska 'han har skaffat sig obehag på halsen', hon fick ett tocket nederfall 'hon råkade ut för en sådan olycka'!

Beteckning för 'elände (ömkligt tillstånd, trångmål)': bang, barmhet, beknip, gråthet? för 'ömklig (beklagansvärd)': armodslig, barmlig, beklagig, gråten, ynklig, ömlig? för 'ömklig (beklagansvärd människa)': arming, armlinge, pining?

21. Sörja (sörja): är detta ord levande i målet? Hur böjes det? Andra beteckningar för 'sörja (bedrövas)': förgruva sig, grämas, harmas, mela, stura? Finns särskild beteckning för 'gräma sig': gräma sig, grämjas, vara klen i livet?

22. Beteckningar för 'sorglig (bedrövlig, ledsam)': drövlig, katig, korssam, mosam, truckig? Redogör med exempel för hithörande ords specialbetydelser! Finnas hithörande ord, som användas helt eller företrädesvis i neutral form: drygt, försmädligt, harmt, ledogt, smålett, snopligt?

23. Beteckningar för 'sorgsen (ledsen, bedrövad, olycklig, missnöjd, nedslagen)': besvärad, betussen, dusen, duslig, duven, glämig, harmad, hängläpad, led, leds, ledsen, ledsken, ledskig, letter, lommig, missgrunnsam, mojs, mojsen, moken, moloken, ofelig, snifsen, snöpögd, sorgot, sorgslig, stur, sturken, söcken, söler, sörjfull, tredskig, trotsig, vånhäppet? Redogör noggrant för den mera speciella betydelsen av vart och ett av de till detta betydelseområde hörande ord, vilka förekomma i målet! Kan något hithörande ord direkt åtföljas av dativ, t.ex. vi äro så ledsna honom allihopa så?

Beteckningar för 'sorgsen människa': duvenback?

24. Lida: är detta ord levande i målet? Hur böjes det? Giv exempel på dess olika betydelser ('lida', 'tåla', 'det lider mot Olsmässan', 'gå undan i arbete'): Kan ordet användas även om 'lidande (olycka)' i mera abstrakt mening: han fick nog lida för det också, han ser ut så lidande 'han ser så nedstämd ut'?

Finnas andra ord med liknande användning: jag har nog fått pintera för det 'jag har minsann fått lida för det'?

25. Beteckningar för 'göra sorgsen (göra ledsen, gräma)': betytta, dröva, grömma, kena, träga?

26. Beteckningar för 'bli led (trött) på': ledas vid, ledsnas, ledskna, tredskas? för 'träka ut': keda? för 'tråkig': dövlig, kedsam, långsam, långlig, tåkig? för 'ha tråkigt': leds, långas, långledas? för 'uttråkad (trött av att vänta)': ked, långledsen, oppendagad, utvänt? för 'ledsnad': dryghet, ledsna?

27. Beteckningar för 'vantrivas': långledas, otrivs, trå? för 'som vantrivs': otreven? för 'vantrevnad': trådom?

28. Beteckningar för 'längta': länta, långtas, trasta, traja, trå, tråna, trånas, träga, trägnas, tränta? Hur heter 'jag längtar efter litet kaffe' (t.ex. jag trår åt litet av kaffe)?

Beteckningar för 'som längtar': annsjuk, trånig? för 'längtan': ledsjuka, läntsjuka, trang, träge? för 'som väcker längtan': långlig? Giv exempel på hithörande ords användning i målet!

29. Hur uttryckes 'det är tomt efter honom': det är dövligt (snödligt, söckent, söckert) efter honom?

IV. Uttryck för sorg.

Anm. Jämför i fråga om beteckningar för 'som ser sorgsen ut' etc. frågel. "Människans utseende", st. 41, i fråga om beteckningar

för 'gråta' etc. frågel. "Barnet", st. 50-55. Även beteckningar för 'knota' etc. (uttryck för missnöje) föras till annan frågelista.

30. Beteckningar för 'sucka': ansockas, syta, ångstas?

31. Beteckningar för 'jämra sig (beklaga sig, klaga, kvida)':
aja sig, anka, anta, arma sig, barma sig, barmas, erbarmas, bjärmas,
bjäla, bjälla, bynkla, fry, gny, gnälla, gnärta, gnöla, gusla sig,
gudnåda sig, hava sig, hålla sig illa, ia sig, jalma, järmas, janka,
järka, jäska sig, klava, klanka, klynka, kömmas, krömna, kvida, kvill-
la, kvirla, kvela, kvillra, kvera, kväka, kväla, lirka, låta ljutt,
ogga, pillra, pita, poja sig, rya sig, usla sig, uslas, vinka, kvinka,
vojas? för 'jämmer (klagan)': jalm n., jank n., kvirlan, olåt, tjärg,
ynk? för 'ständig jämmer': ajämmer? för 'som jämrar sig': brättig,
gnölig, kvidsam, kvillrig, kvirrig, kvälig, olåtig, tjärgig, vinig?

Giv exempel på i målet använda rop av sorg (klagan, förtvivlan):
oj, au, eja?

32. Gråta (böjn): är detta ord levande i målet? Om vad slags gråt användes det (t.ex. endast om häftig, av verklig sorg förorsakad gråt)? Styr det dativ i uttryck som t.ex. gråta blod? Finnas sammanställningar som gråta av 'taga avsked av under gråt'? Giv exempel på från riksspråket avvikande sammansättningar med gråt: gråtfäjen 'så glad, att man gråter av glädje', gråtöga 'det öga, vars kliande betyder sorg'!

Andra beteckningar för 'gråta': bjäla, flepa, flipa, girna(s), grina, gränja, gräsas, gränna, göla, pylla, råma, vina, vrinskna? Ha vissa hithörande ord en mera specialiserad betydelse: bila, bjäla 'gråta i arghet'? Finns beteckning för 'begråta': begrina?

Beteckningar för 'gråta högljutt (storgråta, gråta så, att det närmast sig tjut)': bäla, bälja, böla, dra slipsten, gasta, gorma, göla, olma, våla, våla? för 'snyfta': hipa, dryfta, snoppa, snucka, snukta, snykta, snyxa?

33. Beteckningar för 'smågråta (gråta helt litet)': gipa, gny, grättas, hådda? för 'kämpa med gråten (vara nära att gråta, vara gråtfärdig)': brytas med gråten, flåba, fläbba, hänga fläbb, ta till fläbben, det stod i gråten för henne? för 'börja att gråta (förvrida andletsdragen till gråt)': grättas, klockna? för 'gråtfärdig': flepig, grinfärdig, hängfläbbad?

34. Gråt: Giv exempel på ordets användning i målet!

Andra beteckningar för 'gråt': bel, böl, göl, vel? Finnas hithörande ord med mera specialiserad betydelse: kvinnfolkallip 'gråt av kvinnor'?

35. Beteckningar för 'som ofta gråter': girnasgirig, gråtosad, grinmild, gråtig, tår mild? för 'person, som har lätt för att gråta' (jfr frågel. "Barnet", st. 52): grinel, grinmiddag? Finnas hithörande ord med mera specialiserad betydelse: vinare 'människa, som gråter av elakhet'?

36. Tår (tåra, tåre): hur böjes ordet? Kan det i målet betyda även 'droppe; liten mängd vätska'?

Beteckningar för 'tårögd': grinögd, tårögot? för 'rinna (tillrä; om tårar)': löpa, tillra?